

jan nimi on sama kuin väitöskirjal-
la, kyseessä on alku- ja loppuosil-
taan uusi sekä analyysiosiltaan
tarkistettu teos. Se käsittelee
1000-luvun lopun maineikkaim-
man kristillisen filosofi-teologin
kirjeiden tekstitradiitiota. Anselm
Canterburyläisen tai Aostalaisen
(1033–1109) kirjeitä on säilynyt
suuri määrä: viimeisin tieteellinen
editio sisältää niitä 475 kappaletta.
Anselm kirjoitti myös kirjemuotoi-
sia laajempia teoksia, jotka eivät
sisälly tähän lukuun.

Aostassa, silloisessa Burgundis-
sa, syntyneen Anselmin vaikuttaja-
vuodet sijoittuvat Englannin nor-
mannivalloituksen aikaan. Hän
toimi 1060-luvulta alkaen Nor-
mandiassa Becin luostarissa koho-
ten urallaan apotiksi ja oli vuodes-
ta 1093 alkaen Canterburyn arkkii-
piispa, vaikka viettikin elämänsä
loppuvuosina pitkiä aikoja pakolai-
sena mantereella. Sekä Becin että
Canterburyn kausilta on säilynyt
kirjeitä, joista pääosa on Anselmin
lähettämiä, mutta mukana on
myös muutamia hänelle tulleita
kirjeitä. Koska Anselm kuului ai-
kansa tärkeimpiin kirkollisiin vai-
kuttajiin Ranskassa ja Englannissa,
kirjeenvaihtoa on käyty ajan johta-
vien sekä maallisten että kirkollis-
ten mahtimiesten ja -naisten kans-
sa paavista alkaen; joukkoon kuu-
luu myös Anselmin sisar Richeza.

Kirjansa johdantolukua seuraav-
assa toisessa luvussa Niskanen
kuvaa kiinnostavasti sitä, mitä tie-
dämme kirjeiden lähettämisestä,
vastaanottamisesta ja säilyttämi-
sistä Anselmin ajan käytännössä.
1000- ja 1100-lukuja pidetään
keskiaikaisen epistolografian kul-
ta-aikana, jolloin laadittuihin kirjal-
lisiin kirjeisiin vaikuttivat aikalais-
ten lisäksi erityisesti myöhäis-
antiikin kirkkoisät. Varhaisemman
antiikin teoksista esikuvana oli pi-
kemmin Ciceron kirjemuotoinen
Ystävyyydestä kuin varsinaiset kirje-
kokoelmat. Aiheena onkin usein
amicitia, kuten kirjeisiin luontevas-
ti sopii.

Tolkkuja Anselmin kirjekokoelmiin

**Samu Niskanen: The Letter Col-
lections of Anselm of Canter-
bury. Instrumenta patristica et
mediaevalia. Research on the
Inheritance of Early and Me-
dieval Christianity 61. Brepols
2011. 345 s.**

Samu Niskasen tutkimus pohjau-
tuu hänen väitöskirjaansa Helsin-
gin yliopistosta vuodelta 2009.
Vaikka Brepolsin julkaiseman kir-

Anselmin kirjeiden tekstitraditio alkaa jo hänen elämänsä aikana kirjoitetuista käsikirjoituksista, mikä ainakin antiikintutkijasta kuulostaa miellyttävältä tutkimuksen lähtökohdalta. Tilanne on kuitenkin hyvin monimutkainen. Yksikään käsikirjoitus ei sisällä kaikkia kirjeitä, vaan lukumäärä vaihtelee yli neljästäsadasta vain muutamaaan, ja lisäksi kirjeistä on käsikirjoituksissa erilaisia versioita. Oman aikamme Anselm-tutkimuksen lähtökohdaksi ennen Samu Niskasen teosta oli jäänyt Franciscus S. Schmittin tieteellinen editio ja siihen liittyneet tekstikriittiset selvitykset 1920–1950-luvulta. Schmittin johtopäätösten on todettu olleen osin virheellisiä, mikä on vaikeuttanut Anselm-tutkimusta, mutta toisaalta tarjonnut hyvän lähtökohdan uudelle analyysille.

Samu Niskasen tutkimuksen yhtenä lähtökohtana ovat Anselmin omat maininnat siitä, että hän oli kokoamassa kirjeitään. Tämä tapahtui kahteen tai kolmeen otteeseen, viimeisen kerran miehen toimituksessa arkipiispana. Säilyneet käsikirjoitukset eivät kuitenkaan sisällä ehjiä kokoelmia. Niskanen päätyi haastavan ja vaikuttavan tutkimustyön perusteella siihen, että kirjeiden tekstihistoriassa on erotettavissa kolme kokoelmaa ("collections"; voisi ehkä puhua myös "valikoimista"). Näitä kokoelmia, joille hän antaa nimet α , β ja ω , käsittelee kirjan ydinosa, kolmas luku, joka on laajuudeltaan noin puolet teoksesta. Kaikki kolme kokoelmaa voivat olla Anselmin itsensä muodostamia. Esimerkkinä kokoelmien suhteesta käsikirjoitusten käytäntöön voi mainita käsikirjoituksen M (= Lontoo, Lambeth Palace 224, ajoitus n. 1125), joka suurelta osin on historioitsija William Malmesburyläisen itse kopioima. Se tarjoaa tärkeää tietoa α -kokoelmasta, mutta sen yhtenä lähteenä oli myös ω -kokoelmaa sisältänyt käsikirjoitus.

Niskasen metodiin kuuluvat huomattavan tarkka Anselmin elämäkertatietojen ja kaikkien relevanttien kirjeissä olevien mainintojen analyysi sekä luonnollisesti käsikirjoitusten kollaatio. Sopivissa kohdissa hän on käyttänyt hyväksi myös tilastotieteellistä bayesiläistä laskentaa, jota käytetään paljon esimerkiksi biologisten lajien eriytymisen tutkimuksessa. Suomessa Teemu Roos ja Tuomas Heikkilä ovat soveltaneet tätä metodiikkaa käsikirjoitustutkimukseen, ja Niskanen on käyttänyt heidän metodiaan. Humanisteista samantyyppisiä menetelmiä ovat käyttäneet myös kielten eriytymisen tutkijat ja saavuttaneet luotettavia tuloksia yhdistämällä ihmisaivojen suorittamaa monimenetelmäistä vertailutyötä tietokoneiden suureen laskentatehoon.

Kirjan neljäs luku käsittelee ns. pieniä kokoelmia. Ne ovat kirjevalikoimia, joilla ei ole yhteyttä Anselmin mainintoihin kirjeiden keräämisestä. Niiden rekonstruointi ei ole enää mahdollista, mutta Niskanen selvittää, miten pitkälle rekonstruoinnissa voidaan päästä. Viides luku käsittelee kirjeiden varhaisimpia painettuja editioita Petrus Danhauserin vuoden 1491 vain muutamia kirjeitä sisältäneestä editio princepsistä 1800-luvun Patrologia Latinaan asti sekä editioiden hyvin hankalasti selvitettävää käsikirjoitus pohjaa.

Kirjan lopputulema sisältää periaatteet, joille kunnollinen Anselmin kirjeiden editio tulisi Niskasen mukaan rakentaa. Becin kirjeiden ja Canterburyn kirjeiden osat editiosta tulisi laatia käyttäen pohjana eri käsikirjoituksia. Becin kirjeiden edition pohjana tulisi olla käsikirjoitus E (Cambridge, Corpus Christi College 135, ajoitus n. 1120) ja Canterburyn kirjeiden taas käsikirjoitus L (myös 1120-luvulle ajoittuva Lontoo, Lambeth Palace 59).

Kuten kirjan muissa arvosteluisa on huomautettu, Samu Niskasen teos sopsi erinomaisen päte-

vän ja kiinnostavan otteensa vuoksi johdatukseksi laadukkaaseen käsikirjoitustutkimukseen. Mutta se osoittaa myös, miten syvällisellä ja monimetodisella tekstihistorian tutkimuksella on laajempaa historiallista tai kulttuurihistoriallista relevanssia esimerkiksi ajatellen maallis-uskonnollista valtaa tai ajan vaikuttajien imagon luomista ja viestinnällisyyttä.

– KALLE KORHONEN